

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง สถานภาพการศึกษาวิจัยทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบวิเคราะห์เอกสาร (documentary research) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบ textual analysis มีวัตถุประสงค์โดยทั่วไปเพื่อรวบรวมสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทยตั้งแต่เริ่มต้น (พ.ศ. 2526) จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2542) ที่ศึกษาโดยนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาขึ้นไป ในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน โดยการวิจัยครั้งนี้จะเน้นศึกษาถึงกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย ประเด็นในการศึกษา วิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้ในการศึกษา ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการวิจัย

ในส่วนของแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สร้างกรอบที่ใช้ในการศึกษาโดยประมวลจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในต่างประเทศ และสามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ตามวัตถุประสงค์และปัญหำนำในการวิจัยคือ กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ ประเด็นการศึกษา วิธีวิทยาการวิจัย และปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาวิจัย

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทยซึ่งพบในฐานข้อมูลของสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับสาขาวิทยาศาสตร์ 3 แห่ง (จาก 14 แห่ง) การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษจากประชากรทั้งหมด รวมนำมาศึกษาทั้งสิ้น 39 งาน เมื่อรวบรวมวิทยานิพนธ์ที่จะนำมาศึกษาได้แล้ว จึงทำการบันทึกสาระสำคัญในส่วนต่างๆ จากวิทยานิพนธ์แต่ละเล่มลงในแบบบันทึกข้อมูลเพื่อนำข้อมูลแต่ละส่วนมาวิเคราะห์ต่อไป

ผลการศึกษา สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย พบว่า ปีที่เริ่มพบการศึกษาด้านการสื่อสารระดับวัฒนธรรมคือปี พ.ศ. 2526 โดยปีที่มีการศึกษามากที่สุดคือปี พ.ศ. 2541 ส่วนปีที่ไม่มีการศึกษาเลยคือปี พ.ศ.2528 พ.ศ. 2530 พ.ศ. 2531 และ พ.ศ. 2533 ส่วนสถาบันที่มีการศึกษามากที่สุดได้แก่คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รองลงมาคือคณะ

วารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งนับว่ามีจำนวนน้อยกว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่มากพอสมควร และต่อมาคือคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

2. กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา มีเพียงส่วนน้อยที่เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ส่วนใหญ่จะเป็นการนำแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารต่างวัฒนธรรมไปศึกษาประกอบกับแนวคิดและทฤษฎีอื่นซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นทฤษฎีทางการสื่อสาร ทฤษฎีองค์กรและการสื่อสารในองค์กร ทฤษฎีทางการสื่อสารมวลชน (ซึ่งมีจำนวนการนำมาใช้มากที่สุด) ทฤษฎีการสื่อสารกับโครงสร้างทางสังคม แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารกับการพัฒนา ทฤษฎีเกี่ยวกับข่าวและโทรทัศน์ แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์และโฆษณา และแนวคิด/ทฤษฎีอื่นๆ ที่ไม่สามารถจัดเข้ากลุ่มเดียวกับทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นได้

ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารต่างวัฒนธรรมที่นำมาใช้ มีดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้าง บทบาทและความสำคัญของการสื่อสารต่างวัฒนธรรมโดยรวม อันประกอบไปด้วยความหมายของการสื่อสารต่างวัฒนธรรม องค์ประกอบของวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการสื่อสาร และระดับของความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2.2 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1.) อิทธิพลทางวัฒนธรรม (cultural influences) ได้แก่ ลักษณะทางวัฒนธรรมแบบ individualism/collectivism, Hall's high/low context, และ Hofstede's dimensions of cultural variability นอกจากนี้ ยังมีการนำเอาลักษณะทางค่านิยมไทย ค่านิยมตะวันออก ค่านิยมตะวันตก รวมถึงการเปรียบเทียบค่านิยมตะวันออกและตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นค่านิยม/ความเชื่อทางศาสนา ค่านิยมทางจริยธรรม หรือค่านิยมในการทำงาน เข้ามาใช้เป็นแนวคิดในการศึกษาด้วย ซึ่งในจำนวนแนวคิดด้านค่านิยมต่างๆ นี้ ค่านิยมตะวันออกเป็นแนวคิดที่มีผู้นำมาใช้ศึกษามากที่สุด

2.) อิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรม (sociocultural influences) มีผู้นำแนวคิดนี้มาศึกษาเพียงท่านเดียว และเป็นการกล่าวถึงค่านิยมทางสังคมวัฒนธรรมโดยรวม

3.) อิทธิพลทางจิตวิทยา (psychological influences) มีผู้นำมาศึกษาอยู่พอสมควร แต่โดยส่วนมากเป็นการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติมาใช้ อย่างไรก็ตาม ยังมีการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยม (racism) และชาติพันธุ์นิยม (ethnocentrism) เข้ามาศึกษาด้วย

4.) อิทธิพลทางสภาพแวดล้อม (environmental influences) มีผู้นำแนวคิดนี้มาศึกษาเพียงท่านเดียว และเป็นเพียงการกล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารต่างวัฒนธรรม

2.3 กระบวนการเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ อันประกอบไปด้วย 1.) ความตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม (culture shock) และกระบวนการปรับตัว ได้แก่แนวคิดเกี่ยวกับความตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม กระบวนการปรับตัวของผู้ที่เข้าไปอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ (รวมถึงชาวต่างชาติที่เข้าไปอยู่อาศัยหรือทำงานในวัฒนธรรมอื่น ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว) แนวทางในการปรับตัว (approaches to intercultural adjustment) รวมไปถึงทฤษฎีความเข้าใจชนชาติอื่น 2.) การยอมรับ/ผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยแนวคิดด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจยอมรับการผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ การยืมและรับวัฒนธรรม และการแผ่กระจายทางวัฒนธรรม และ 3.) การครอบงำทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการครอบงำทางวัฒนธรรมต่างๆ (cultural imperialism) อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของการสื่อสารในยุคปฏิวัติเทคโนโลยีที่มีต่อวัฒนธรรม

2.4 ประสิทธิภาพและผลในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม แนวคิดนี้มีผู้นำมาใช้ศึกษาค่อนข้างมากเมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดทางการสื่อสารต่างวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งในที่นี้จะรวมถึงประสิทธิภาพในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ผลของการสื่อสารอันได้แก่ความไม่แน่ใจ (uncertainty) และความพึงพอใจ (satisfaction) แนวคิดเกี่ยวกับการลดความไม่แน่ใจ (uncertainty reduction) ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงการแก้ไขปัญหาการสื่อสารต่างวัฒนธรรม และแนวทางการศึกษาประสิทธิภาพในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม (approaches to intercultural competence)

2.5 การฝึกอบรมต่างวัฒนธรรม/การเรียนรู้ เป็นแนวคิดด้านการเรียนรู้และการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งอาจจัดได้ว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการฝึกอบรม

2.6 จริยธรรม แนวคิดด้านจริยธรรมที่นำมาศึกษาเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม และจริยธรรมของชาวจีน นับว่าไม่ใช่แนวคิดด้านจริยธรรมในการสื่อสารต่างวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

2.7 แนวคิดอื่นๆ ด้านการสื่อสารต่างวัฒนธรรมที่มีผู้นำมาศึกษาอยู่บ้าง ได้แก่แนวคิดเรื่องความกลัวในการสื่อสาร (communication apprehension) แนวคิดเกี่ยวกับ self-monitoring และ

ปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (symbolic interactionism) แนวคิดเรื่อง ethnic network และแนวคิดเรื่อง cosmopolitaness

3. ประเด็นในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าระดับการสื่อสารต่างวัฒนธรรมเป็นระดับที่มีผู้ศึกษามากที่สุด รองลงมาคือระดับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมผ่านสื่อ ส่วนการศึกษาในระดับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมยังมีผู้ศึกษาน้อย และการศึกษาในระดับการสื่อสารนานาชาติยังไม่มีผู้ใดศึกษา นอกจากนี้ ยังมีผู้ศึกษาในระดับของการสื่อสารต่างวัฒนธรรมที่นำมาเปรียบเทียบกัน (cross-cultural) ด้วย ส่วนแนวทางการศึกษา พบว่าการศึกษาเรื่องการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทยเกือบทั้งหมด เป็นการศึกษาตามแนวทางการศึกษาแบบ etic โดยมีการศึกษาตามแนว emic เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในส่วนหัวข้อที่ทำการศึกษา พบว่ามีการศึกษาทั้งหมด 7 หัวข้อใหญ่คืออิทธิพลทางสังคม วัฒนธรรม อิทธิพลทางจิตวิทยา กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม การฝึกอบรมต่างวัฒนธรรม และบทบาทของสื่อและเทคโนโลยีที่มีต่อการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ทั้งนี้ ไม่มีผู้ศึกษาเรื่องจริยธรรมในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม

ระดับของการสื่อสาร สามารถแบ่งได้เป็นระดับซีกโลกตะวันออก/ตะวันตก ระดับทวีป (ได้แก่ ยุโรป อเมริกา เอเชียเนี่ย) ระดับประเทศ (เช่นไทย ลาว สิงคโปร์ มาเลเซีย จีน ญี่ปุ่น อเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ออสเตรเลีย อินเดีย และซาอุดีอาระเบีย) ระดับประเทศกับทวีป (ได้แก่อเมริกากับประเทศในตะวันออก และอเมริกากับทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) และระดับกลุ่มย่อย (ได้แก่กลุ่มศาสนา—พุทธ/อิสลาม และชนกลุ่มน้อย—ชาวเขา ชาวเล ชาวเขมรอพยพ ชุมชนต่างชาติในเมืองใหญ่) ทั้งนี้ ไม่มีผู้ศึกษากลุ่มย่อยที่มีความแตกต่างทางด้านระดับการศึกษา และไม่มีการศึกษาในระดับบุคคล

บริบทของการสื่อสาร พบว่ามีการศึกษาในบริบทการท่องเที่ยว การทำงาน การประกอบธุรกิจ การศึกษา การเมือง การอพยพ/ย้ายถิ่น การพัฒนาชุมชน การนำเสนอของสื่อมวลชน และการกำหนดนโยบายการสื่อสาร แต่ไม่มีผู้ใดศึกษาในบริบทของการแต่งงาน/ครอบครัว ส่วนคู่สัมพันธ์ ซึ่งจะนับเฉพาะการศึกษาในระดับการสื่อสารต่างวัฒนธรรมเท่านั้น สามารถแบ่งได้เป็น 1.) คู่สัมพันธ์ในบริบทขององค์กร ได้แก่ผู้บังคับบัญชา-ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานด้วยกัน บุคคลภายใน-บุคคลภายนอกองค์กรหรือบุคคลในวัฒนธรรมเจ้าบ้าน 2.) คู่สัมพันธ์ในบริบทของการพัฒนาชุมชน ได้แก่ชนกลุ่มน้อย-นักพัฒนา 3.) คู่สัมพันธ์ในบริบทของการท่องเที่ยว ได้แก่นักท่องเที่ยว-คนในวัฒนธรรมเจ้าบ้าน 4.) คู่สัมพันธ์ในบริบทของการศึกษา ได้แก่นักเรียน-อาจารย์ เพื่อนร่วมชั้นเรียน/สถานศึกษาเดียวกัน และ

5.) คู่สัมพันธ์ในบริบทของการอพยพ/ย้ายถิ่น ได้แก่ชนกลุ่มน้อย-คนนอกกลุ่มที่เข้าไปติดต่อด้วย และผู้ที่อพยพเข้าไปในวัฒนธรรมใหม่-ผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้นอยู่แล้ว

4. วิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้ในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า

4.1 ลักษณะงานวิจัยที่ใช้ส่วนมากเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพได้แก่การวิเคราะห์เนื้อหา การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการใช้วิธีวิจัยหลายๆ วิธีประกอบกัน เช่นการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบกับการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์เนื้อหา การสังเกตการณ์ หรือการศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ประกอบกับแบบสอบถามและการสังเกตการณ์ เป็นต้น ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นลักษณะงานวิจัยที่นิยมศึกษารองลงมา และส่วนมากเป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่นิยมใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย รวมทั้งแบบสอบถามทั่วไปและแบบสอบถามที่มีมาตรวัด นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงปริมาณ ซึ่งมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

ลักษณะงานวิจัยที่พบเป็นลำดับต่อจากการวิจัยเชิงปริมาณได้แก่งานวิจัยที่ใช้การผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งได้แก่การวิจัยที่ใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ แบบสอบถามแบบมีมาตรวัดประกอบการสนทนากลุ่ม และแบบสอบถามแบบมีมาตรวัดประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาจากเอกสาร ลักษณะงานวิจัยลำดับสุดท้ายที่พบคือการวิจัยเชิงทดลองภาคสนาม ซึ่งมีผู้ศึกษาไว้เพียงผู้เดียว

4.2 วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้โดยมากจะเป็นการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ที่ระบุลักษณะของกลุ่มตัวอย่างไว้ และการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ส่วนวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ ที่มีการนำมาใช้ เรียงลำดับจากมากไปน้อยคือการเลือกแบบชั้นภูมิ (stratified sampling) การเลือกแบบสะดวก (convenience sampling) และการเลือกโดยบังเอิญ (accidental sampling) ในจำนวนที่เท่ากัน การเลือกแบบโควตา (quota sampling) การเลือกแบบระบบ (systematic sampling) การเลือกแบบมีเครือข่าย (snowball sampling) และการเลือกแบบหมุนเวียน (rotate sampling) ในจำนวนที่เท่ากัน นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาวิจัยที่ไม่มีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง หรือเป็นการศึกษาจากประชากรทั้งหมดด้วย

4.3 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยและผลการวิจัย พบว่ามีการนำตัวแปรเกี่ยวกับลักษณะทางประชากร รูปแบบ/พฤติกรรมการสื่อสาร อิทธิพลทางวัฒนธรรมเช่นค่านิยมต่างๆ อิทธิพลทางจิตวิทยา

ประสิทธิภาพในการสื่อสาร และการฝึกอบรม มาศึกษาร่วมกับตัวแปรอื่นๆ ได้แก่การปรับตัว ทักษะ/ การรับรู้ พฤติกรรม/การกระทำ ไปจนถึงการนำเสนอของสื่อมวลชน โดยที่

1.) ลักษณะทางประชากร ได้แก่อายุ การศึกษา อาชีพ และความผูกพันในกลุ่ม มีความสัมพันธ์กับการปรับตัว ส่วนอายุ ระดับการศึกษา ที่อยู่อาศัย และประสบการณ์ส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับทัศนคติ การรับรู้ และรูปแบบการเปิดรับสื่อ ซึ่งเพศก็มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการเปิดรับสื่อด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ เพศ ระยะเวลาที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้นๆ สถานที่อยู่อาศัย ศาสนา อาชีพ และระดับการศึกษา เป็นตัวแปรที่มีผลต่อพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล โดยเฉพาะในบริบทของการอพยพ/ย้ายถิ่น เช่นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ส่วนลักษณะทางประชากรที่มีผลต่อพฤติกรรมของคนที่มาจากต่างกลุ่มสังคมวัฒนธรรมในบริบทของการทำงาน ได้แก่ประสบการณ์ รายได้ เพศ และอายุ

2.) รูปแบบ/พฤติกรรมสื่อสาร เช่นการเปิดรับสื่อมวลชน จะมีผลต่อการปรับตัวในกลุ่มนักเรียนหรือผู้ที่เข้าไปอยู่ในวัฒนธรรมอื่นอยู่บ้างโดยเฉพาะในสังคมเมือง แต่จะไม่มีผลต่อการปรับตัวของชนกลุ่มน้อย ส่วนรูปแบบ/พฤติกรรมสื่อสารที่มีผลต่อการปรับตัวของผู้ที่เข้าไปอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ โดยรวมได้แก่การสื่อสารระหว่างบุคคล พฤติกรรมการเลือกแหล่งสาร สาร และช่องทางการสื่อสาร นอกจากนี้ รูปแบบการสื่อสารที่ทันสมัยและการมีส่วนร่วมในการสื่อสารจะมีผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสารด้วย ส่วนรูปแบบ/พฤติกรรมสื่อสารที่มีผลต่อทัศนคติและการกระทำได้แก่ การเปิดรับสื่อมวลชน การเปิดรับสื่อบางประเภทเช่นสื่อเฉพาะกิจและสื่อบุคคล รวมถึงการติดต่อกับคนภายนอก

3.) อิทธิพลทางวัฒนธรรม เช่นค่านิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับรูปแบบ/พฤติกรรมสื่อสารของคนในสังคม ทั้งยังมีผลต่อทัศนคติ ไปจนถึงพฤติกรรม/การกระทำของผู้รับสาร

4.) อิทธิพลทางจิตวิทยา เช่นทัศนคติ/การรับรู้มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวและพฤติกรรม/การกระทำ อย่างไรก็ตาม ลักษณะทางจิตวิทยาเช่นอคติ (bias) ไม่มีผลต่อการนำเสนอของสื่อมวลชน แต่ยังคงพบลักษณะทางจิตวิทยาเช่นชาติพันธุ์นิยม (ethnocentrism)

5.) ประสิทธิภาพในการสื่อสาร เช่นความสามารถในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวทางวัฒนธรรม ทั้งยังพบว่าการฝึกอบรมมีผลต่อความเข้าใจค่านิยมของวัฒนธรรมที่เข้าไปอยู่อีกด้วย

ในจำนวนตัวแปรต่างๆ ที่กล่าวมานี้ มีผลการศึกษาข้อหนึ่งที่พบมากในวิทยานิพนธ์หลายๆ เล่ม กล่าวคือ สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการสื่อสาร การรับรู้ และทัศนคติ ได้แก่ภาษา อคติที่มีต่อกัน รวมถึงความแตกต่างทางค่านิยมต่างๆ เช่นการแต่งกาย และความแตกต่างด้านเวลา

5. ปัญหาและอุปสรรคในการวิจัย

5.1 ปัญหาเกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัย ประกอบไปด้วยปัญหาเรื่องผู้วิจัยไม่พบกลุ่มตัวอย่างตามที่คาดไว้ ทำให้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างลดลง กลุ่มตัวอย่างไม่เพียงพอและไม่เป็นตัวแทนประชากรอย่างแท้จริงหรือแทนประชากรที่ผิด นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างบางกลุ่มไม่มีความสามารถในการให้ข้อมูล และบางกลุ่มไม่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด ความยากลำบากในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง และการที่กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งพบว่าเครื่องมือที่มีมาตรฐานของต่างประเทศไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับการวิจัยในประเทศไทย และเครื่องมือบางชนิดไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ละเอียดตรงกับข้อเท็จจริงนัก อีกทั้งภาษาที่นำมาใช้ก็อาจเป็นอุปสรรคในการสร้างและใช้เครื่องมือวิจัยด้วย ปัญหาเกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัยอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาเรื่องลักษณะงานวิจัย ซึ่งพบว่า งานวิจัยเชิงสำรวจที่ใช้การสังเกตการณ์ร่วมด้วย จะทำให้มีข้อบกพร่องในการสังเกตการณ์ นอกจากนี้ ยังพบว่าลักษณะของวัฒนธรรมบางวัฒนธรรม เช่นญี่ปุ่น จะมีผลกระทบต่อการศึกษาเชิงคุณภาพ

5.2 ปัญหาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า ไม่มีการจัดเอกสารอ้างอิงอย่างเป็นระบบระเบียบ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมในขณะทำการเก็บข้อมูล เป็นปัจจัยที่ทำให้ได้รับข้อมูลคลาดเคลื่อนไปจากปกติ เวลาในการเก็บข้อมูลไม่สัมพันธ์กับเวลาที่กลุ่มตัวอย่างอยู่ในสถานที่ของการวิจัย และปัญหาเรื่องระยะเวลาที่จำกัดในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.3 ปัญหาเกี่ยวกับผลการวิจัย พบปัญหาเรื่องข้อจำกัดในการอนุมานผลให้ครอบคลุมประชากรทั้งหมด ระดับของการวิเคราะห์ และการวิเคราะห์ในภาพรวม รวมถึงความเที่ยงและความตรงของผลที่ได้

5.4 ปัญหาอื่นๆ ที่พบได้แก่ปัญหาที่ว่าการศึกษาวิจัยนั้นๆ เป็นการศึกษาที่ต้องการการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับการที่ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาในมุมมองของคนในวัฒนธรรมนั้นๆ (insider) ซึ่งเป็นเหตุให้ไม่ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้ง

ในการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย ไม่พบปัญหาเกี่ยวกับกรอบแนวคิดทฤษฎี ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานในการทำวิจัย และปัญหาเกี่ยวกับการอภิปรายผล ตามที่ Johnson และ Tuttle (1989) ได้ตั้งข้อสังเกตจากการวิจัยทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศสหรัฐอเมริกา

6. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป พบว่า 1.) ในด้านกรอบแนวคิด ทฤษฎี ควรนำเอาทฤษฎีที่วันออกมาใช้ร่วมกับทฤษฎีที่วันตก เพื่อให้ได้มุมมองที่แตกต่างออกไป 2.) ในด้านวิธีวิทยาการวิจัย ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายออกไปหรือเพิ่มจำนวนของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งยังควรคำนึงถึงความเที่ยงและความตรงของเครื่องมือวิจัยที่ใช้ และควรคำนึงถึงลักษณะงานวิจัยที่ใช้อย่างถี่ถ้วน เนื่องจากในการศึกษาวิจัยบางเรื่อง ต้องใช้การวิจัยหลายๆ ลักษณะผสมผสานกัน เช่นทำการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบกับการวิจัยเชิงปริมาณ 3.) ในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ควรมีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนมาก 4.) ในด้านผลการศึกษาวิจัย ควรมีการนำผลการวิจัยที่ได้ไปศึกษาต่อยอดเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนขึ้น อีกทั้งในงานศึกษาบางงาน ควรมีการใช้สถิติขั้นสูงในการวิเคราะห์ผลด้วย 5.) ในส่วนของข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆ พบว่าควรมีการศึกษาเรื่องเดิมให้ลึกซึ้งขึ้น ควรศึกษาลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มประกอบด้วย ควรศึกษาเปรียบเทียบเพิ่มเติม รวมถึงควรศึกษาในมุมมองของคู่ปฏิสัมพันธ์อีกฝ่ายหนึ่ง

ทั้งนี้ ไม่พบข้อเสนอแนะด้านโครงสร้างพื้นฐานในการทำวิจัยและการอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัย

● ภาพรวมโดยทั่วไป

จำนวนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทยมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับระยะเวลาที่เริ่มมีการศึกษา ทั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตในการศึกษาอยู่แค่เพียงวิทยานิพนธ์ที่อยู่ในสาขาจิตศาสตร์หรือการสื่อสารเท่านั้น แต่ในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมที่ผ่านๆ มา โดยส่วนมากจะเป็นการศึกษาในสาขาอื่นที่ไม่ใช่การสื่อสาร เช่นสาขามานุษยวิทยาวัฒนธรรม สาขาสังคมวิทยา สาขาภาษาศาสตร์สังคม และสาขาจิตวิทยาสังคม ซึ่ง การศึกษาในสาขาเหล่านี้ นับได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารในลักษณะต่างๆ กันไป คือการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ช่วยให้สามารถ

อธิบายพฤติกรรมการสื่อสารของบุคคลหรือกลุ่มคนในวัฒนธรรมหนึ่งได้ การศึกษาเชิงสังคมวิทยา ช่วยให้เข้าใจลักษณะทางวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งในเชิงกว้าง และทำให้ผู้ที่สนใจเรื่องการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม สามารถหยิบยกประเด็นต่างๆ ในวัฒนธรรมหนึ่งๆ ขึ้นมาศึกษาได้อีกในระดับลึกลงและละเอียดขึ้น การศึกษาเชิงภาษาศาสตร์สังคม ช่วยให้สามารถเชื่อมโยงลักษณะการใช้ภาษาเข้ากับรูปแบบการดำเนินชีวิต วิธีคิด และวิธีสื่อสาร ของคนในสังคมหนึ่งๆ ได้ และ การศึกษาเชิงจิตวิทยาสังคม ช่วยให้เข้าใจว่าพฤติกรรมการสื่อสารของผู้ที่มาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน ย่อมแตกต่างกันด้วย

นอกจากนี้ เมื่อดูถึงภาพรวมของหัวข้อที่ทำการศึกษาในแต่ละปี จะเห็นได้ว่าหัวข้อของการศึกษาวิจัยทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทยมีความหลากหลาย และกระจายค่อนข้างมาก ไม่มีการติดตามศึกษาต่อเนื่องในเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างเด่นชัด

- กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษา

กรอบแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารต่างวัฒนธรรมที่ใช้ในการศึกษาด้านการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย มีอยู่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับในต่างประเทศที่มีการนำเอาแนวคิดเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรม กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม การฝึกอบรมต่างวัฒนธรรมและการเรียนรู้ และประสิทธิภาพในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม มาใช้ในการศึกษาอย่างชัดเจน และโดยส่วนใหญ่ การศึกษาในประเทศไทย จะเป็นการนำแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารกับวัฒนธรรมโดยรวมมาใช้ มีการนำแนวคิดเกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม การปรับตัวทางวัฒนธรรม การฝึกอบรมต่างวัฒนธรรม และประสิทธิภาพในการสื่อสารต่างวัฒนธรรมมาศึกษาบ้างเล็กน้อย นอกจากนี้ ยังเป็นการนำเอาแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวไปศึกษาประกอบกับแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารอื่นๆ เช่นทฤษฎีการสื่อสารมวลชน ทฤษฎีองค์กร และแนวคิดเรื่องการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ทั้งนี้ การที่มีทฤษฎีอื่นๆ ในสัดส่วนที่มากกว่าทฤษฎีการสื่อสารต่างวัฒนธรรมเอง เนื่องจากการเรียนการสอนเรื่องการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย ยังมีไม่มากนัก ตัวอย่างสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนเรื่องดังกล่าวในระดับบัณฑิตศึกษาขึ้นไป เช่นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ และมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต เป็นต้น ดังนั้น การวิจัยส่วนใหญ่ที่มีลักษณะของงานวิจัยด้านการสื่อสารระดับวัฒนธรรม จึงเป็นวิทยานิพนธ์ของสาขาวิชาการสื่อสารอื่นๆ ที่ศึกษาความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น เช่นสาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ สาขาวิชาวารสารสนเทศ และสาขาวิชาการสื่อสารมวลชน หรือเป็นวิทยานิพนธ์ของสาขาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มีการวิเคราะห์ความแตกต่างทางวัฒนธรรมโดยขาดการนำ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือแนวคิดที่เน้นปฏิสัมพันธ์ของบุคคล มาร่วมวิเคราะห์ด้วย

นอกจากมีการนำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารต่างวัฒนธรรมมาศึกษาเป็นจำนวนน้อยแล้ว สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจคือ แนวคิดทฤษฎีส่วนมากที่นำมาใช้ มักเป็นแนวคิดที่มาจากวัฒนธรรมอื่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเกี่ยวกับประเภทของความแตกต่างทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว และแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการสื่อสาร ซึ่งในบางครั้ง แนวคิดเหล่านี้อาจไม่สามารถนำมาใช้อธิบายรูปแบบหรือพฤติกรรมการสื่อสารของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม แนวคิดบางแนวคิดที่นำมาจากวัฒนธรรมที่จะศึกษา ก็อาจไม่สามารถนำมาใช้เป็นข้อสรุปที่น่าเชื่อถือได้เสมอไป ดังตัวอย่างเช่น การนำแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมไทยมาใช้ในการศึกษาด้านการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในสังคมไทยแต่ละครั้ง อาจไม่เหมือนกัน โดยผู้วิจัยแต่ละท่านอาจจะนำแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมไทยมาจากข้อสรุปของการศึกษาที่หลากหลาย จึงเป็นเหตุให้ยังเป็นปัญหาที่ไม่สามารถสรุปได้อย่างเด่นชัดว่า ค่านิยมไทยที่เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการเป็นสากลคืออะไร

- ประเด็นการศึกษาวิจัย

จากการที่การสื่อสารระดับวัฒนธรรมเป็นสาขาที่ใหม่สำหรับประเทศไทยนี้เอง จึงเป็นเหตุให้ประเด็นในการศึกษาวิจัยยังมีความหลากหลายและลึกซึ้งไม่เท่ากับในต่างประเทศโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา (เนื่องจากกรอบหรือ template ที่นำมาใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นการประมวลจากบทความทางวิชาการต่างๆ ของสหรัฐอเมริกาเสียเป็นส่วนใหญ่) นอกจากนี้ ประเด็นการศึกษาต่างๆ ยังมีความกระจัดกระจาย ไม่มีการสร้างองค์ความรู้จากการวิจัยเดิมให้กว้างและลึกซึ้งขึ้น กล่าวคือ

1. การศึกษาเรื่องการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทยยังมีไม่มาก ประกอบกับการที่ในจำนวนการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมที่พบนั้น ส่วนใหญ่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่องการสื่อสารด้านอื่นๆ เช่นการสื่อสารมวลชน ดังตัวอย่างการวิเคราะห์ความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในสื่อมวลชน หรือแม้แต่ในการสื่อสารระดับวัฒนธรรมเอง ก็เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสื่อเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากจำนวนการศึกษาในระดับของการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมผ่านสื่อ ซึ่งมีจำนวนมากพอสมควร ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือปฏิสัมพันธ์ของคนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน หรือแม้แต่การเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารของวัฒนธรรมสองวัฒนธรรมขึ้นไป จึงมีจำนวนน้อยกว่าที่ควรจะเป็น

2. อิทธิพลทางวัฒนธรรม มีผู้ศึกษาเรื่องนี้ไว้ค่อนข้างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับเรื่องอื่นๆ และพอจะนับได้ว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาในต่างประเทศ ซึ่งนอกจากจะมีการศึกษาเกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและค่านิยมในเรื่องต่างๆ แล้ว ยังมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมกับการสื่อสารด้วย

3. อิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรม การศึกษาเรื่องนี้ในประเทศไทย เป็นประเด็นย่อยประเด็นหนึ่งของงานวิจัยของปารณีย์ จันทกรกุล (2540) เรื่องการเสนอข่าวโลกตะวันตกและข่าวโลกตะวันออกของสำนักข่าวต่างประเทศ นอกจากนี้ ในเรื่องการศึกษาสื่อสารระหว่างบุคคลที่มาจากกลุ่มสังคมที่ต่างกัน ได้มีการศึกษาเพียงแค่ว่าเรื่องของการเผชิญหน้าระหว่างสมาชิกในกลุ่มและสมาชิกนอกกลุ่ม (intergroup encounter) ขณะที่การศึกษาในต่างประเทศ นอกจากจะมีการศึกษาเรื่องนี้แล้ว ยังมีการศึกษาในเรื่องความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม และการรับรู้เรื่องตัวตน (self) เมื่อมีการเผชิญหน้าระหว่างสมาชิกจากต่างกลุ่ม

4. อิทธิพลทางจิตวิทยา ในประเทศไทยมีเพียงการศึกษาในเรื่องชาติพันธุ์นิยม (ethnocentrism) ไม่มีการศึกษาเรื่องอคติ (bias/prejudice) และความคิดเหมารวม (stereotype) เช่นเดียวกับในต่างประเทศ นอกจากนี้ การศึกษาในเรื่องของอิทธิพลทางจิตวิทยาในประเทศไทยส่วนมากที่พบนั้น มักจะเป็นการศึกษาเรื่องทัศนคติและการรับรู้ รวมไปถึงทัศนคติที่มีผลต่อการกระทำ เช่น การศึกษาของจิราพร ชุนศรี (2541) ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวเขา เป็นต้น

5. กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม ในประเทศไทยมีเพียงการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม การปรับตัวของผู้ที่ไปอยู่ต่างวัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเท่านั้น ขณะที่ในต่างประเทศมีการศึกษาทั้งในเรื่องการเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ การปรับตัวของผู้ที่ไปอยู่ต่างวัฒนธรรม และการกลับไปอยู่ในวัฒนธรรมเดิมของตน

6. การฝึกอบรมต่างวัฒนธรรม การศึกษาในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการฝึกอบรมต่างวัฒนธรรมโดยตรงนัก ขณะที่การศึกษาในต่างประเทศมีการเน้นไปถึงผลของการฝึกอบรมต่างวัฒนธรรม จริยธรรมในการฝึกอบรมต่างวัฒนธรรม และความแตกต่างระหว่างการฝึกอบรมต่างวัฒนธรรมแบบ diversity training และ intercultural training ด้วย

7. ประสิทธิภาพและผลในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ในประเทศไทยเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความไม่แน่ใจและความกลัวในการสื่อสาร ปัญหาในการสื่อสาร และความพึงพอใจในการสื่อสาร ขณะที่การศึกษาของต่างประเทศจะเน้นถึงการที่คู่ปฏิสัมพันธ์รับรู้ถึงความสามารถในการสื่อสารของตน รวมทั้งการรับรู้ถึงความสัมฤทธิ์ผลในการสื่อสารกับอีกฝ่ายหนึ่ง และยังเน้นถึงพฤติกรรมที่เหมาะสมของผู้สื่อสารที่จะช่วยให้การสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหัวข้อในการศึกษาของต่างประเทศดังกล่าวนี้ นับว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องประสิทธิภาพในการสื่อสารต่างวัฒนธรรมมากกว่าการศึกษาของประเทศไทย

8. จริยธรรมในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ไม่มีการศึกษาเรื่องนี้ในประเทศไทย แต่ในต่างประเทศมีการศึกษาถึงพฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลเมื่อมีการสื่อสารต่างวัฒนธรรม และหลักจริยธรรมในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม

9. บทบาทของสื่อมวลชนและเทคโนโลยี ที่มีผลต่อการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ทั้งการศึกษาในไทยและในสหรัฐอเมริกาต่างก็เน้นที่บทบาทของการสื่อสารเช่นสื่อมวลชน และนวัตกรรมทางการสื่อสารที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยที่วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะของสื่ออีกทีหนึ่ง

นอกจากหัวข้อในศึกษาที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ส่วนหนึ่งของประเด็นการศึกษาที่มีความแตกต่างจากการศึกษาในต่างประเทศยังรวมถึงบริบทในการสื่อสาร ซึ่งในต่างประเทศนั้น Cushner และ Brnslin (1996) ได้แบ่งบริบทในการสื่อสารระดับวัฒนธรรมเป็น 5 บริบท ได้แก่ การท่องเที่ยว การทำงาน การแต่งงาน/ครอบครัว การศึกษา และการประกอบธุรกิจ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการศึกษาในประเทศไทยจะมีความคล้ายคลึงกับการศึกษาในต่างประเทศค่อนข้างมาก แต่ยังไม่พบบริบทของการแต่งงาน/ครอบครัว และยิ่งกว่านั้น ยังมีการศึกษาเพิ่มขึ้นมาในบริบทการอพยพ/ย้ายถิ่น การเมือง การนำเสนอของสื่อมวลชน และการกำหนดนโยบายการสื่อสาร ทั้งนี้ เนื่องจากการศึกษาส่วนมากเป็นการศึกษาตามแนวสาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ วารสารสนเทศ และการสื่อสารมวลชน ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว

- วิธียุทธศาสตร์วิจัยที่ใช้ในการศึกษา

อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาในประเทศไทยได้ดำเนินรอยตามการศึกษาของต่างประเทศอยู่บ้างใน ส่วนที่มีลักษณะการศึกษายุทธศาสตร์ที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ เชิงทดลอง

และการผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ

1.) ในประเทศไทยยังไม่มีการวิจัยแบบ ethnographic method คือเป็นการเข้าไปศึกษาวัฒนธรรมหนึ่งๆ อย่างใกล้ชิดและลึกซึ้งเป็นระยะเวลาอันยาวนานและเป็นการศึกษาแบบต่อเนื่อง (longitudinal study) และ

2.) ผู้ศึกษาวิจัยชาวไทยทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพมาก ในขณะที่จากการสำรวจของ Mohammed (1998) พบว่าการวิจัยในต่างประเทศเน้นในเชิงปริมาณมากกว่า อย่างไรก็ตาม การวิจัยเชิงคุณภาพในประเทศไทยส่วนใหญ่ เป็นเพียงการวิเคราะห์เนื้อหา การศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์ เจาะลึก และการสังเกตการณ์ ยังไม่มีการวิจัยที่ได้ข้อมูลอย่างลึกซึ้งมากดังเช่นการวิจัยแบบ ethnographic method

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยด้านการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย มีความหลากหลายเช่นเดียวกับในต่างประเทศ กล่าวคือไม่จำกัดอยู่เพียงวิธีใดวิธีหนึ่งว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด การเลือกกลุ่มตัวอย่างย่อมขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับลักษณะและเนื้อหาของการวิจัยด้วย ทั้งนี้ พบว่าการเลือกกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาในประเทศไทยเป็นการเลือกแบบ nonrandom sampling หรือ non-probability sampling ประเภทการเลือกแบบเจาะจงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจากข้อค้นพบดังกล่าว อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าลักษณะการศึกษาวิจัยทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรมของประเทศไทยส่วนใหญ่ เป็นการศึกษในเรื่องที่ต้องการระบุลักษณะของกลุ่มตัวอย่างให้สอดคล้องกับเรื่องและสภาพของการศึกษาวิจัย แต่การระบุกลุ่มตัวอย่างให้เด่นชัดลงไปก็อาจมีข้อเสียได้ คือเป็นการจำกัดกลุ่มตัวอย่างอยู่เพียงกลุ่มเดียวหรือเพียงไม่กี่กลุ่ม ทำให้ไม่สามารถสรุปผลการวิจัยให้แทนประชากรได้อย่างแท้จริง

ส่วนตัวแปรที่ใช้ในการศึกษานั้น ถึงแม้ว่าการศึกษาในประเทศไทยจะยังไม่มีกรกล่าวถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมมากนัก แต่ส่วนที่พบบางประการก็นับว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Kim ในปี ค.ศ. 1987 (Kim, 1989) คือมีการศึกษาถึงรูปแบบและพฤติกรรมการสื่อสารและการเปิดรับสารจากสื่อมวลชน ซึ่ง Kim จะทำการศึกษาความสัมพันธ์ของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับการเปิดรับสื่อมวลชนที่มีต่อการปรับตัวของผู้อพยพ ในขณะที่การศึกษาของไทย จะมีการศึกษาถึงเรื่องพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อมวลชนของชนกลุ่มน้อย (ชัยฤกษ์ ไตลังคะ, 2526) และความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบ/พฤติกรรมการสื่อสารกับการปรับตัว (สุมน อยู่สิน, 2527; พิมพีใจ สุรินทรเสรี, 2534; ฉลองรัฐ ยิ่งไพบูลย์, 2538; สุวรรณี เตชะวิรัชชน, 2541; และ ธิดารัตน์ กนิษฐนาคะ, 2541) และตัวแปร

บางเรื่องที่พบ มีความสอดคล้องกับการศึกษาที่ปรากฏในบทความของ Landis และ Wasilewski (1999) ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรกับการปรับตัว (สุมน อยู่สิน, 2527)

- ปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาวิจัย

1. ปัญหาเกี่ยวกับกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา การศึกษาในสหรัฐอเมริกาพบปัญหาเกี่ยวกับกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่ในประเทศไทย ไม่มีผู้วิจัยอภิปรายหรือตั้งข้อสังเกตในส่วนนี้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากวิทยานิพนธ์ที่นำมาศึกษาสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่าปัญหาในเรื่องกรอบแนวคิด ทฤษฎีของการศึกษาในประเทศไทยคือ การนำทฤษฎีตะวันตกมาใช้มากเกินไป จึงได้มีผู้เสนอให้นำเอาทฤษฎีตะวันออกมาใช้ร่วมกับทฤษฎีตะวันตกได้แก่ชาลิน นานา (2539) และ Jarmjuree Padunchewit (1997) เพื่อช่วยให้ได้ข้อสรุปที่สมบูรณ์ขึ้น

นอกจากนี้ ลักษณะของการศึกษาวิจัยในประเทศไทยที่ผ่านมา ถึงแม้จะมีการวิจัยซ้ำ เช่น การวิจัยของพิมพ์พันธุ์ ศรีพิพิธ (2540) เกี่ยวกับความพึงพอใจในการสื่อสารของพนักงานไทยในองค์กรข้ามชาติ ซึ่งคล้ายคลึงกับการวิจัยของชาลิน นานา (2539) แต่การวิจัยซ้ำดังกล่าว ไม่ได้เป็นการศึกษาเพื่อทดสอบแนวคิดหรือผลการวิจัยที่ผ่านมาอย่างเด่นชัด ส่วนใหญ่เป็นเพียงการเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

2. ปัญหาเกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัย การศึกษาทั้งในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาต่างก็มีปัญหาในเรื่องของการเลือกกลุ่มตัวอย่างและเครื่องมือในการวิจัย แต่มีเพียงการศึกษาในประเทศไทยเท่านั้น ที่ระบุถึงปัญหาเรื่องเครื่องมือในการวิจัยไม่เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ เนื่องจากการวิจัยในประเทศไทยเป็นการวิจัยโดยยึดแนวทางจากตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ จึงใช้เครื่องมือที่นำเอามาตรวัดของตะวันตกมาใช้ โดยอาจจะลืมคำนึงไปว่ามาตรวัดนั้นๆ สร้างขึ้นจากการทดสอบในสังคมตะวันตก จึงไม่สามารถนำมาใช้ในสังคมตะวันออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรืออีกประการหนึ่ง ผู้วิจัยอาจไม่มีทางเลือกอื่น จึงจำเป็นต้องใช้มาตรวัดของตะวันตก ทั้งๆ ที่ตระหนักถึงข้อบกพร่องดีอยู่แล้ว เนื่องจากการศึกษาในภูมิภาคตะวันออกยังไม่มีควมสมบูรณ์เทียบเท่ากับตะวันตก จึงยังไม่มีการสร้างมาตรวัดที่มีมาตรฐานเป็นของตนเอง

อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาของ Johnson และ Tuttle (1989) ชี้ให้เห็นว่า ในสังคมที่แตกต่างกัน จะมีการให้ความสนใจศึกษาจำนวนประชากรมากน้อยแตกต่างกัน ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสับสนว่าจะ

ศึกษากับประชากรกลุ่มใด ควรศึกษาประชากรทั้งหมด หรือศึกษาเฉพาะกลุ่ม ขณะที่การวิจัยในประเทศไทย จะพบปัญหาเรื่องลักษณะของงานวิจัย คือเกิดข้อบกพร่องเนื่องจากการนำวิธีวิจัยเชิงปริมาณมาใช้ร่วมกับเชิงคุณภาพ

นอกจากนี้ ประเด็นปัญหาที่น่าสนใจที่พบในการศึกษาวิจัยของประเทศไทย ซึ่งไม่พบในงานของ Johnson และ Tuttle (1989) คือปัญหาเรื่องลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลได้ไม่ครบถ้วน เช่นในการศึกษาของกรรพุม บุญทวี (2539) ซึ่งระบุถึงลักษณะของคนญี่ปุ่นที่เป็นคนพูดอ้อมๆ ไม่ตรงเข้าประเด็นสำคัญทันที (indirect) และเป็นชนชาติที่มีอัตราการหลีกเลี่ยงความเลียดสูง เป็นเหตุให้กลุ่มตัวอย่างชาวญี่ปุ่นตอบคำถามอย่างไม่ตรงไปตรงมา หรือพยายามหลีกเลี่ยง ไม่ตอบคำถามที่คิดว่าจะส่งผลร้ายกับตน เป็นต้น อาจสรุปได้ว่า ลักษณะดังกล่าว น่าจะพบในกลุ่มคนที่มาจากทางตะวันออกซึ่งมีลักษณะยึดติดกับกลุ่ม มีความแตกต่างทางด้านอำนาจ และอัตราการหลีกเลี่ยงต่อพฤติกรรมที่ไม่มั่นใจสูง มีความกล้าแสดงออกต่ำ และเป็นสังคมที่มีลักษณะ high-context culture มากกว่ากลุ่มคนที่มาจากทางตะวันตก

3. ปัญหาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ในประเทศไทย พบปัญหาเรื่องการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ซึ่งเมื่อพิจารณาในรายละเอียดจากแต่ละงานวิจัยแล้ว พบว่าปัญหาในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลเป็นสาเหตุประการหนึ่งในหลายๆ ประการที่ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลไม่สมบูรณ์ เช่นการไม่ได้จัดเอกสารอ้างอิงหรือเอกสารที่ใช้ในการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของพรรณพิมล ละครมาศ (2538) เรื่องบทบาทของหนังสือพิมพ์มุสลิมในประเทศไทย ทั้งนี้ จะไม่พบปัญหาดังกล่าวในผลการศึกษาของ Johnson และ Tuttle (1989)

นอกจากนี้ ปัญหาในการเก็บรวบรวมข้อมูลของสหรัฐอเมริกาคือ *การหาผู้ที่จะมาทำการสัมภาษณ์* กลับเป็นปัญหาที่ไม่พบในการศึกษาของไทย ทั้งๆ ที่น่าจะเป็นปัญหาในการศึกษาบางเรื่อง เช่นการศึกษาของชัยฤกษ์ ไตลังคะ (2526) ชิตาภา สุขพลำ (2536) และจิราพร ขุนศรี (2541) ที่มีการสัมภาษณ์ชนกลุ่มน้อยต่างๆ ที่ไม่ได้ใช้ภาษากลางในการสื่อสาร เช่นชาวเขาและชาวเขมรอพยพ จำเป็นต้องใช้ผู้สัมภาษณ์ที่รู้ภาษานั้นๆ หรือใช้ล่ามในการช่วยแปล ปัญหาจึงอาจเกิดขึ้นในส่วนของตัวผู้สัมภาษณ์หรือล่ามเองว่ามีคุณสมบัติหรือได้ทำการซักซ้อมกับผู้วิจัยไว้เพียงพอหรือไม่ ทั้งยังอาจเกิดปัญหาในการแปลจากภาษาท้องถิ่นกลับมาเป็นภาษากลางด้วย

4. ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานในการวิจัย จากการศึกษาของ Johnson และ Tuttle ในปี 1989 มักจะพบปัญหานี้ในบางประเทศ ได้แก่ประเทศที่ยากจนและตลาดคลนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการทำวิจัย อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาในประเทศไทย พบว่าไม่มีการระบุถึงปัญหาดังกล่าว

5. ปัญหาเกี่ยวกับผลการวิจัย การศึกษาในประเทศไทยมีปัญหาในเรื่องการอนุมานผลให้ครอบคลุมประชากรทั้งหมด รวมไปถึงปัญหาเรื่องระดับในการวิเคราะห์ และความเที่ยงและความตรงของผลที่ได้ ขณะที่การศึกษาในต่างประเทศไม่มีการระบุถึงปัญหาดังกล่าวนี้ ปัญหาที่พบเป็นปัญหาเกี่ยวกับความแปรผันของตัวแปรในการศึกษาต่างๆ นอกจากนี้ ปัญหาเกี่ยวกับผลการวิจัยที่ระบุในบทความของ Johnson และ Tuttle (1989) ยังระบุถึงปัญหาของบางประเทศในเรื่องการขาดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล ซึ่งสัมพันธ์กับปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานในการวิจัย

6. ปัญหาเกี่ยวกับการอภิปรายผล ขณะที่การศึกษาของ Johnson และ Tuttle (1989) ได้ระบุถึงปัญหาในการอภิปรายผล อันได้แก่การที่ผู้วิจัยมักจะตีความปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม/วัฒนธรรมอื่นโดยใช้ระบบค่านิยมของตนเป็นเกณฑ์ และความไม่สัมพันธ์กันระหว่างสมมติฐานในการวิจัยและวิธีวิทยาการวิจัย ในการศึกษาของประเทศไทย แทบจะไม่มีใครตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ มีเพียงข้อสังเกตของเมตตา วิวัฒน์านุกูล (2541) ที่ว่าการเอาวัฒนธรรมของตนมาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์และสรุป เป็นสิ่งที่มีปัญหามากที่สุดของการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมทุกระดับ

7. ปัญหาอื่นๆ ในการศึกษาเรื่องการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย พบว่ามีปัญหาอื่นๆ ที่ไม่ได้ระบุไว้ใน Johnson และ Tuttle (1989) ดังต่อไปนี้

1.) ปัญหาเรื่องการศึกษาวิจัยนั้นๆ เป็นการศึกษาที่ต้องการการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น เช่นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการมาเที่ยวเมืองไทย ของทัศนัย สุนทรวิภาค (2532) ทั้งนี้ ยังไม่มีการศึกษาที่พิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมโดยตรง ซึ่งในเรื่องการศึกษาเพื่อดูความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนี้จะสอดคล้องกับข้อสังเกตของเมตตา วิวัฒน์านุกูล (2541) ที่ว่า การศึกษาการสื่อสารระดับวัฒนธรรม โดยเฉพาะการสื่อสารต่างวัฒนธรรม เป็นการศึกษาที่ใช้การรับรู้แบบแช่แข็ง (freezing/ frozen perception) โดยไม่ติดตามความเคลื่อนไหวและความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

2.) ปัญหาในเรื่องการที่ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาจากมุมมองของคนในวัฒนธรรมนั้น (มุมมองของ insider) เป็นเหตุไม่ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดลึกซึ้งอย่างแท้จริง ซึ่งปัญหานี้ตรงกับข้อสังเกตของ ปรีชัช ศตะสุข (2541) ที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการทำข่าวของเสียงอเมริกาประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัญหานี้ไม่พบในต่างประเทศเนื่องจากการศึกษาในต่างประเทศ ที่มีการศึกษาทั้งในแนว emic และ etic ซึ่งผู้วิจัยในแต่ละเรื่องได้พิจารณาแล้วว่าการศึกษาในแนวทางใดจะให้ผลการศึกษาที่สมบูรณ์มากที่สุด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ด้วยเหตุที่ไม่มีการจัดเอกสารที่จะใช้ในการศึกษาอันได้แก่วิทยานิพนธ์ทางด้านนี้อย่างเป็นทางการระบบระเบียบ จึงทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปอย่างค่อนข้างยากและใช้เวลานาน เนื่องจากผู้วิจัยต้องทำความเข้าใจกับวิธีการสืบค้นข้อมูลโดยเฉพาะจากคอมพิวเตอร์ของห้องสมุดในแต่ละสถาบัน ดังนั้น หน่วยงานเกี่ยวกับการศึกษาของภาครัฐและเอกชนจึงควรร่วมมือกันจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรม โดยอาจรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยสถานภาพการศึกษาทางด้านนี้

2. การเก็บรวบรวมวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลในสถาบันการศึกษาเท่านั้น ไม่ได้สืบค้นจากสถาบันหรือสถานที่ราชการอื่นๆ แต่อย่างใด ในการศึกษาครั้งต่อไป จึงควรมีการสืบค้นข้อมูลจากสถาบันอื่นๆ ที่คาดว่าจะมีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ เช่นห้องสมุดสภาวิจัยแห่งชาติ

3. งานวิจัยนี้ จำกัดขอบเขตในการศึกษาอยู่ที่การศึกษาวิทยานิพนธ์ที่สังกัดคณะ/สาขาวิชาที่สอนด้านนิเทศศาสตร์หรือการสื่อสารเท่านั้น ไม่ได้รวมถึงคณะ/สาขาวิชาอื่นที่อาจมีการศึกษาด้านการสื่อสารระดับวัฒนธรรมเป็นมิติหนึ่งด้วยเช่น มานุษยวิทยาวัฒนธรรม สังคมวิทยา ภาษาศาสตร์สังคม และจิตวิทยาสังคม หรือหลักสูตร Thai studies ที่เปิดสอนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งก็เป็นสาขาหนึ่งที่พบงานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรม เป็นเหตุให้ไม่เห็นภาพของความเป็นสหสาขาวิชา (interdisciplinary) หรือไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสาขาการสื่อสารกับสาขาอื่นๆ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไป อาจศึกษาในสาขาต่างๆ เหล่านี้ เพื่อผลการศึกษาที่ได้ต่อไปจะช่วยเสริมให้ผลการศึกษาครั้งนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. การศึกษาครั้งนี้ ไม่ได้ศึกษารวมถึงงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสื่อสาร ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก และจะทำให้ขอบเขตในการศึกษากว้างเกินกว่าที่กำหนดไว้ ดังนั้น ในการศึกษารั้งต่อไป จึงควรขยายการศึกษาเรื่องสถานภาพการศึกษาในระดับวัฒนธรรมของประเทศไทย โดยรวบรวมวิทยานิพนธ์ต่างๆ ที่คนไทยทำ ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยตามหลักสูตรในประเทศไทยหรือในต่างประเทศ รวมถึงควรขยายขอบเขตของคำว่า "วิจัย" ให้กว้างขึ้น โดยครอบคลุมถึงงานศึกษาวิจัยโดยนักวิชาการด้านการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย* เพื่อจะได้สามารถสรุปรวมลักษณะต่างๆ เกี่ยวกับคนไทย ค่านิยมไทย และลักษณะวัฒนธรรมไทย รวมทั้งลักษณะ/รูปแบบการสื่อสารระหว่างชาวไทยกับชาวต่างชาติ ให้ได้ชัดเจนมากขึ้น

5. งานวิจัยนี้ยังไม่ได้ศึกษาครอบคลุมในอีกหลายเรื่อง เช่นไม่ได้ศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างเพศ และอายุ ซึ่งอาจนับได้ว่าความแตกต่างระหว่างเพศและอายุ ที่มีผลต่อพฤติกรรมสื่อสารหรือพฤติกรรมอื่นๆ ของมนุษย์ก็เป็นการสื่อสารต่างวัฒนธรรมเช่นกัน ถึงแม้จะเป็นวัฒนธรรมย่อยก็ตาม ดังนั้น ในอนาคต ควรสนับสนุนให้มีการทำวิจัยในเรื่องเหล่านี้ เช่นอาจศึกษาเฉพาะในส่วนของความแตกต่างทางวัฒนธรรมกลุ่มย่อยทั้งหมดในประเทศไทย เป็นต้น

6. จากผลการวิจัยในส่วนประเด็นการศึกษา พบว่าการศึกษาในหัวข้อต่างๆ ทั้ง 9 หัวข้อได้แก่ อิทธิพลทางวัฒนธรรม อิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรม อิทธิพลทางจิตวิทยา อิทธิพลทางสภาพแวดล้อม กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม การฝึกอบรมต่างวัฒนธรรม ประสิทธิภาพในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม จริยธรรมในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม และบทบาทของสื่อและเทคโนโลยีที่มีต่อการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ยังมีเพียงจำนวนน้อยและกระจัดกระจาย อีกทั้งไม่มีการศึกษาอย่างลึกซึ้งเท่าใดนัก ดังนั้น ในการศึกษารั้งต่อไป ผู้วิจัยอาจศึกษาในแต่ละหัวข้อให้ลึกซึ้ง เช่นการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเหมาวมและอคติของคนไทยที่มีต่อผู้ที่มีมาจากต่างวัฒนธรรมในบริบทต่างๆ เป็นต้น

7. การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการวิจัยสถานภาพการศึกษาด้านการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย โดยสร้างกรอบจากการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก ในการศึกษารั้งต่อไป อาจทำการศึกษสถานภาพการศึกษาการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศอื่นๆ ประเทศใดประเทศหนึ่ง โดยอาจเลือกประเทศที่การศึกษาทางด้านนี้เจริญและพัฒนาไปมากแล้ว เช่นประเทศในทวีปยุโรป

* จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในห้องสมุดของสถาบันต่างๆ ผู้วิจัยได้พบงานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย ที่ทำโดยนักวิชาการจากสถาบันต่างๆ จำนวน 3 งาน (ดูรายละเอียด ในภาคผนวก ง)

หรือประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสถานภาพการศึกษาระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย ให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงให้เห็นภาพรวมของการสถานภาพการศึกษาเรื่องนี้ในประเทศต่างๆ

8. ทฤษฎีทางการสื่อสารที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ส่วนใหญ่เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากสาขาหนึ่งของอภิปรายคือญาณวิทยา (Epistemology) ซึ่งเป็นการศึกษาที่มาขององค์ความรู้* แต่ในการศึกษาค้างนี้ไม่มีการจัดประเภทว่าทฤษฎีต่างๆ ดังกล่าวมาจากแนวทาง (approach) และมุมมอง (perspective) ไต นอกจากนี้ การศึกษาในครั้งนี่ยังเป็นการศึกษาตามแนวทางของ Gudykunst ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในแนวทางมานุษยวิทยา ดังนั้น ในการศึกษาค้างต่อไปจึงควรจัดกลุ่มประเภททฤษฎีตามแนวทางและมุมมองต่างๆ เพื่อช่วยให้เห็นถึงกรอบทฤษฎีที่จะนำมาศึกษาอย่างชัดเจนและเป็นระบบระเบียบมากขึ้น อีกทั้งควรมีการศึกษาเพื่อทดสอบทฤษฎีการสื่อสารต่างวัฒนธรรมในประเทศไทยที่สรุปได้จากวิทยานิพนธ์ที่รวบรวมมาทั้งหมดด้วย

9. ในการศึกษาเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมทุกครั้ง โดยเฉพาะการสื่อสารต่างวัฒนธรรมที่นำเครื่องมือที่มีมาตรวัดของต่างประเทศมาใช้ ผู้วิจัยควรทำการปรับเครื่องมือในการวิจัยของตนให้มีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมที่จะทำการศึกษา เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เครื่องมือวิจัยไม่สอดคล้องกับลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง

10. เมื่อมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการสื่อสารระดับวัฒนธรรมเชิงปริมาณที่ศึกษาปัญหาวิจัยเดียวกัน โดยวิธีการวิเคราะห์ห่อภิมาณ (Meta-analysis) ซึ่งเป็นวิธีที่นำผลการศึกษาและรายละเอียดจากงานวิจัยเชิงปริมาณหลายๆ งาน ที่ศึกษาปัญหาวิจัยเดียวกันมาสังเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติมาจัดรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาข้อสรุปอย่างมีระบบ

11. จากการศึกษาในครั้งนี่ย ทำให้เห็นถึงจุดอ่อนของการศึกษาทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรมคือ ผู้วิจัยมักจะมองข้ามการกำหนดกรอบในการศึกษาที่เป็นสากล (universal) ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมากกับกรอบในการศึกษาที่เน้นเฉพาะของแต่ละวัฒนธรรม (cultural specific) ดังนั้น ในการศึกษาค้าง

* ดูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องญาณวิทยาได้ใน Littlejohn (1983)

ต่อไป ผู้วิจัยจึงควรระมัดระวังในการกำหนดกรอบการศึกษา เพื่อให้กรอบการศึกษาสอดคล้องกับลักษณะทางวัฒนธรรมของประชากรที่จะทำการศึกษา

ขณะที่การสื่อสารระดับวัฒนธรรมเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์ แต่ผลจากการสำรวจวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น และต้องการการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องต่างๆ อีกมาก เพื่อให้ทัดเทียมกับการศึกษาในต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนั้น การให้ความสนใจในการศึกษาเรื่องนี้ จึงนับว่ามีประโยชน์ทั้งในทางปฏิบัติคือช่วยให้คนในสังคมตระหนักถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างตนกับผู้ที่มาจากสังคมอื่น และในทางวิชาการคือเป็นการเพิ่มพูนความองค์ความรู้ในสาขาวิชาการสื่อสารต่างวัฒนธรรม